

Ούρσουλα Βρυζάκη

Διδακτορική διατριβή

Ιδεολογικές κι αισθητικές διαστάσεις της γερμανόφωνης όπερας του Μεσοπολέμου

Περίληψη

Την περίοδο του Μεσοπολέμου ολόκληρη η Ευρώπη μεταβάλλεται. Σημαντικά κοινωνικοπολιτικά γεγονότα επιφέρουν ριζικές μεταβολές και η μουσική δεν μπορεί να μείνει ανέπαφη. Για τον τομέα της όπερας τα χρόνια του Μεσοπολέμου αποτελούν μία άκρως παραγωγική και πολυδιάστατη περίοδο. Μόνο στον γερμανόφωνο χώρο παρουσιάζονται περίπου 300 νέες όπερες. Λίγες όμως θα επιβιώσουν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό το νέο οπερατικό ρεπερτόριο χαρακτηρίζεται από την ποικιλότητα της εποχής του. Ταυτόχρονα παρατηρείται μία στενή σχέση των αισθητικών αυτών κατευθύνσεων με τις διάφορες ιδεολογίες της εποχής. Αυτή η σχέση καθώς και οι περιπτώσεις που απουσιάζει αποτέλεσε την αφορμή για την παρούσα διδακτορική διατριβή.

Σκοπός της έρευνας ήταν *πρώτον* μία διεξοδική παρουσίαση της εν μέρει άγνωστης γερμανόφωνης οπερατικής δημιουργίας του Μεσοπολέμου, *δεύτερον* μία παρουσίαση των θεωρητικών και αισθητικών απόψεων της εποχής και *τρίτον* η μελέτη της σχέσης των ιδεολογικών στάσεων και απόψεων των συνθετών με τις αισθητικές και συνθετικές τους επιλογές.

Το πρώτο μέρος της διδακτορικής διατριβής ασχολείται με τις γερμανόφωνες όπερες που παίζονται για πρώτη φορά την εποχή αυτή. Τα έργα παρουσιάζονται κατηγοριοποιημένα βάσει των διαφόρων αισθητικών κατηγοριών της εποχής με σκοπό μία ευρύτερη αντιπαράθεση της αισθητικής με την ιδεολογία.

Αρχικά παρουσιάζονται οι αισθητικές κατευθύνσεις μέσα από κείμενα της εποχής. Σημείο εκκίνησης αποτελεί το ερώτημα πώς βλέπει ο συνθέτης, ο μουσικολόγος ή ο μουσικοκριτικός τις διεξόδους ή τα αδιέξοδα της εποχής του και πώς αντιδρά σ' αυτά. Στη συνέχεια παρουσιάζεται διεξοδικά το εν λόγω οπερατικό ρεπερτόριο. Η παρουσίαση ακολουθεί τις διάφορες αισθητικές κατευθύνσεις και στοχεύει σε μία κατά το δυνατόν πληρέστερη περιγραφή των έργων αυτών που είναι σήμερα ως επί το

πλείστον άγνωστα. Τα συμπεράσματα της μελέτης του συνολικού ρεπερτορίου της εποχής παρουσιάζονται στα τρία τελευταία κεφάλαια: Πρόκειται για παρατηρήσεις σχετικά με την επίδραση των ιστορικών γεγονότων και των θεσμικών μεταβολών στο νέο οπερατικό ρεπερτόριο, σχετικά με την σύνδεση των στοιχείων κοινωνικής και πολιτικής κριτικής των έργων με τις αισθητικές τους κατευθύνσεις, σχετικά με διάφορα στατιστικά δεδομένα των έργων όπως π.χ. το έτος και ο τόπος της πρώτης εκτέλεσης, το υλικό τους και η προέλευσή του κλπ. σε σύγκριση με το αισθητικό και ιδεολογικό τους περιεχόμενο και σχετικά με την πολιτική στάση ή δράση των συνθετών και την σχέση τους με το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς σε σύγκριση με τις αισθητικές και συνθετικές τους επιλογές και την επίδραση των έργων τους.

Στο δεύτερο μέρος αναδεικνύονται ορισμένες ιδεολογικές έννοιες μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα: Τα εννοιολογικά ζεύγη «πόλεμος-ειρήνη» και «εξουσία-ελευθερία» απαντώνται στις όπερες *Friedenstag* του Richard Strauss και *Der Diktator, Das geheime Königreich* και *Schwergewicht oder die Ehre der Nation* του Ernst Krenek σε διάφορες μορφές, γεγονός που προσφέρεται για συγκριτική μελέτη και σε σχέση με τις πολιτικές θέσεις των συνθετών τους. Σημείο εκκίνησης της ανάλυσης αποτελεί το ίδιο το εκάστοτε έργο. Οι εν λόγω έννοιες αναζητήθηκαν στα έργα, ερμηνεύθηκαν από διάφορες οπτικές και συνδέθηκαν με συγκεκριμένα μουσικά στοιχεία. Παράλληλα έγινε σύγκριση των αποτελεσμάτων με γενικές πληροφορίες σχετικά με το συνολικό έργο και την βιογραφία των συνθετών.

Για την καλύτερη τεκμηρίωση της διδακτορικής διατριβής και λόγω της δύσκολης πρόσβασης του έλληνα αναγνώστη στα κείμενα της εποχής προστέθηκε ένα παράρτημα: Περιλαμβάνεται ένας συνολικός κατάλογος του νέου οπερατικού ρεπερτορίου του Μεσοπολέμου με αναφορά του συνθέτη, του τίτλου (πρωτότυπου και σε μετάφραση), της ημερομηνίας και του τόπου της πρώτης εκτέλεσης, μία λίστα των εκτελέσεων των έργων που χρησιμοποιήθηκαν ως παραδείγματα για την ανάλυση, μία διεξοδική τεκμηρίωση των σημαντικών τους σκηνοθεσιών καθώς και η ελληνική μετάφραση των κειμένων τους και μερικών θεωρητικών κειμένων της εποχής.